

בענין תענית תשעה בטבת
פ' ויגש תשס"ו

#1 סדר רב עמרם גאון סדר תענית ד"ה ואלו ימים
בשמונה בטבת נכתבה התורה בימי תלמי המלך יונית והחשך בא לעולם שלשה ימים. בתשעה בו לא כתבו רבותינו על מה הוא. בעשרה בו סמך מלך בבל על ירושלים להחריבה (יחזקאל כד)

#2 ספר הלכות גדולות סימן יח - הלכות תשעה באב ותעניות עמוד רלג
בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך ובא חשך לעולם שלשה ימים, בתשעה בו לא כתבו רבותינו על מה הוא, ובו ביום מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה, בעשרה בו סמך מלך בבל על ירושלים להחריבה,

#3 שו"ע או"ח תקפ:ב
...בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים; ובט' בו לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו

#4 ט"ז שם
בט' בו לא נודע כו'. - תימה גדולה הא איתא בסליחות של י' בטבת דבט' בו מת עזרא הסופר וצ"ע רב:

#5 מגן אברהם שם
לא נודע - ובסליחות שלנו איתא שמת עזרא הסופר:

#6 סליחות לעשרה בטבת
זעמתי בתשעה בו בכלמה וחפר, חשך מעלי מעיל הוד וצפר. טרוף טרוף בו הנותן אמרי שפר, הוא עזרא הסופר

#7 ר' אברהם מאיר איזראעל (המאור שנה ל' עמ' 7)
בעל השו"ע היה ספרדי כידוע ואולי שלא ראה סליחה זו של פייטן אשכנזי זה, וע"כ כתב שלא נודע איזו היא הצרה

#8 ספר יוחסין עמ' ט
אז נפטר עזרא הכהן הסופר בעשרה בטבת

#9 בית דוד ס' שטז
שבשביל שמת עזרא ב' בטבת והיו צריכין להתענות עליו...וכבר היו חייבים להתענות בו מפני שסמך מלך בבל על ירושלים וא"כ לא היה הכר לעזרא באותו תענית...לכן היו מקדימים להתענות בט' בו על עזרא כדין תעניות הנופלים בשבת שנדחים לאחר שבת אע"פ ששם מאחרים והכא מקדימים

#10 ספר יערות דבש חלק שני - דרוש יב
[עזרא] היה בדורו כמו משה, וראויה היתה התורה להנתן על ידו כמו על ידי משה [סנהדרין כא:], ולכך כסהו בתהום, ובמות משה לא ידע איש קבורתו, וגם כן כסה בתהום רבה, ולכך נאמר לא נודע מה היה בו [בט' בטבת]

#11 פ' עיון תפילה (ר' אריה לייב גורדון) סידור אוצר התפילות ח"ב עמ' 108
לא מצאנו שגזרו שום תענית על מיתת אדם גדול אלא על הריגת גדליה בן אחיקם לפי שאז פסקה מלכות ישראל לגמרי והיה נחשב כחורבן ו

איתא ב"ספר הקבלה" של הראב"ד⁴⁸ על הנגיד ר' יהוסף הלוי וזה לשונו: "ומכל מידות טובות שהיו באביו [ר' שמואל הנגיד] לא חסר לו אלא שלא היה ענותן כאביו מפני שגדל בעושר ולא נשא עול בנעוריו וגבה לבו עד להשחית ויקנאו אותו סרני פלשתים עד שנהרג ביום שבת בט' בטבת שנת ד' אלפים תתכ"ד [צ"ל: ד'תתכ"ז] [1066] הוא וקהל גראנטה וכל הבאים מארצות רחוקות לראות תורתו וגדולתו... ועוד מימי רבותינו הקדמונים שכתבו מגילת תענית גזרו תענית בט' בטבת ולא ידעו על מה הוא מכאן [הריגת ר' יהוסף וקהילת גראנטה] ידענו שכוונו ברוח הקודש ליום זה".
לכן, מפני שהאירוע טרם קרה בעת שחז"ל קבעו את תענית ט' בטבת, לא כתבו חז"ל את הסיבה.

#12 ברכי יוסף אורח חיים סימן תקפ ס"ק א
ואשר תמה הרב ט"ז, אין כאן תימא, שהרי כתבו בה"ג וכלבו בט' בו לא כתבו רבותינו על מה הוא, ובו ביום מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה. והדבר פשוט דהגם דידענו דמתו בו עזרא ונחמיה, ממה שלא נכתב על מה מתענין יש סוד בדבר, דאי התענית משום עזרא ונחמיה לכתבו להדיא בט' בו על שמתו עזרא ונחמיה, כדרך שכותבים בכל יום על מה. אלא מדכתוב סתם, סוד יש בענין. וכן משמע מדברי ארחות חיים סי' כ"ג שכתב וז"ל, בט' בו לא כתבו רבותינו על מה, ונסתר הסוד, ובו ביום מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה, עכ"ל. וכצ"ל בכלבו, ונסתר הסוד. וכונתן כדכתיבנא בעניותין. ובספר הקבלה להראב"ד (עמ' מב) כתב שכיונו ברוח הקדש להריגת רבינו יוסף הלוי שנהרג בו ביום.

#13 הגהות ר' ברוך פרענקיל (1820) שו"ע או"ח ס' תקפ
מצאתי בכ"י שבטי"ת טבת נפטר שמעון הקלפוס שהושיע את ישראל בצרה גדולה בזמן הפריצים, נקבע יום מיתתו לתענית עולם בירושלים

#14 מאורי אור (ר' אהרן וורמס 1836)
ותענית ט' טבת לא נודע...ובספר זכרונות ראיתי על פטירת שמעון הקלפוני שהשלים ליהודים והעלימו מפניהם ובמגילת תענית נקט הלשון לא כתבו רבותינו על מה, משמע הכי.

#15 מס' עבודה זרה י.

התני רב יוסף: (עובדיה א) הנה קטן נתתיך בגוים - שאין מושיבין מלך בן מלך, (עובדיה א) בזוי אתה מאד - שאין להן לא כתב ולא לשון

#16 רש"י מס' ע"ז י. (uncensored version)

כל ספרי טעותם יוחנן פויליס פטרוס והם יהודים היו, הם שנו ועמקו ועשו להם הבל לחשבה בפני עצמם ולסלקם מעל ישראל, ולא שכפרו כי לטובתם של ישראל נתכוונו, אלא מפני שראו ישראל בצער ובדוחק מתרמיסי ישו, עשו עצמן כאילו הם עמו בקדשות וצוו עליהם הכל כמפורש בסיפור תליית ישו

#17 מחזור ויטרי הלכות פסח (עמ' 254-310) סימן סו

נשמת כל חי היא ברכת השיר. ששנינו בערבי פסחים. ויש שאומרי' על אותו נבל שמעון פטר חמור שהיא טעות של רומה יסדו אותה תפילה. ושאר תפילות כשהיה על הסלע.

#18 מחזור ויטרי סימן שכה ד"ה ת': גרסי'

ומותר להאריך בהן כעין קרובות תפילות וסליחות שמסרו לנו רבותי' אנשי השם. מימות שמעון כיפה שישד סדר של יום הכיפורים. אתן תהלה.

#19 ר' שמעון הלוי (הערותיו על מחזור ויטרי)

[רבינו תם כותב עליו] לא היה מעולם מאמין באמונה החדשה ושהיתה כוונתו בכל אשר עשה לשם שמים

#20 ספר חסידים - סימן קצא

יהודי שהמיר מכנין לו שם, שנאמר (תהלים קלה יח) כמוהם יהיו עושיהם, כמוהם יש לכנות לו, כגון אם שמו אברהם יקרא אפרם, וכן כיוצא בזה. ואפילו לצדיק והם תועים אחריו, כגון שמעון כיפה שאומרים פטר חמור.

#21 אוצר המדרשים - שמעון כיפא

ויהי אחרי הדברים האלה ויגדל מריבה בין הנוצרים ובין היהודים, כי כאשר ראה נוצרי את יהודי הרג אותו והצרה היתה הולכת ותוקפת עד שלשים שנה. ויתאספו הנוצרים לאלפים ולרבבות, וימנעו את ישראל מלעלות לרגל והיתה צרה גדולה בישראל כיום שנעשה בו העגל ולא היו יודעים מה לעשות. אך אמונתם מתחזקת והולכת ויצאו שנים עשר אנשים ויתהלכו בשנים עשר מלכיות ויתנבאו בתוך המחנה נביאותיהם, ויטעו ישראל אחריהם, והם היו אנשי שם ויחזקו את אמונת ישו כי אמרו שהם שלוחיו ויתלקטו אחריהם עם רב מבני ישראל. ויראו החכמים את הדבר הרע הזה וירע להם מאד ויאמר איש אל רעהו אוי לנו כי חטאנו שבימינו נהיתה הרעה הזאת בישראל אשר לא שמעו אנחנו ואבותינו, ויצר להם מאד וישבו ויבכו וישאו עיניהם אל השמים ויאמרו אנא ה' אל-הי השמים תן לנו עצה מה לעשות כי אנחנו לא נדע מה לעשות ועליך עניינו כי נשפך דם נקי בקרב עמך ישראל על אדות אותו האיש. עד מתי יהיה זה לנו למוקש שתחזק יד הנוצרים עלינו והורגים אותנו כמה וכמה, ואנחנו נשארים מעט. ובעון מוקשי עמך בית ישראל נעשה זאת ואתה למען שמך תן לנו עצה מה לעשות להיות נבדלים מעדת הנוצרים.

ויהי ככלותם לדבר ויקם זקן אחד מן הזקנים ושמו שמעון כיפא והיה משתמש בבת קול, ויאמר להם שמעוני אחי ועמי, אם טוב בעיניכם דברי, אבדיל את האנשים האלה מעדת בני ישראל ולא יהיה להם חלק ונחלה בקרב ישראל, אך אם תקבלו עליכם את העון. ויענו כלם ויאמרו נקבל עלינו העון אך כאשר דברת עשה.

וילך שמעון כיפא בתוך ההיכל ויכתוב את השם הגדול ויקרע בשרו וישם הכתב בתוכו ויצא מן המקדש ויוציא את הכתב וילמוד את השם, וילך אל עיר מטרופולין של הנוצרים ויצעק בקול גדול ויאמר כל מי שיאמין בישו יבא אלי כי אני שלוחו, ויאמרו לו תן לנו אות ומופת, ויאמר להם מה אות אתם מבקשים ממני, ויאמרו האותות אשר עשה ישו בחייו עשה לנו גם אתה. ויאמר הביאו לי מצורע, ויביאו לו, וישם ידיו עליו והנה נרפא. ויאמר להם עוד הביאו לי מת אחד, ויביאו לפניו, וישם ידו עליו ויחי ויעמוד על רגליו. ויראו האנשים האלה ויפלו לפניו ארצה ויאמרו לו באמת אתה שלוחו של ישו כי הוא עשה לנו כך בחייו. ויאמר להם שמעון כיפא אני שלוחו של ישו והוא צוה עלי ללכת אליכם. השבעו לי אם תעשו ככל אשר אני מצוה אתכם, ויענו כלם ויאמרו כל אשר תצוונו נעשה. ויאמר להם שמעון כיפא דעו כי ישו היה שונא לישראל ותורתם כמו שניבא ישעיה חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, ועוד דעו לכם שאינו חפץ בישראל כמו שניבא הושע כי אתם לא עמי, ואף שיש בידו לעקור אותם מן העולם ברגע אחד מכל מקום אינו רוצה לכלותם, אך הוא רוצה להניח אותם כדי שיהיה תליתו וסקילתו לזכרון לדורי דורות. ורוב ענוי הגדול שהיה סובל כל היסורים כדי לפדות אתכם מן הגיהנם. ועתה הוא מזהירכם ומצוה לכם שלא תעשו עוד רעה לשום יהודי ואם יאמר יהודי לנוצרי לך עמי פרסה ילך עמו שתי פרסאות, ואם יכנו יהודי על הלחי השמאל יטה לו גם הלחי הימין כדי שיאכלו שכרם בעוה"ז ובעולם הבא יהיו נדונים בגיהנם, ואם תעשו כך תזכו לשבת עמו במחיצתו, והנה הוא מצוה עליכם שלא תחוגו את חג המצות אך תחוגו את יום מיתתו, ובמקום חג השבועות תחוגו ארבעים יום משנסקל ועלה לרקיע אח"כ, ובמקום חג הסוכות תחוגו יום לידתו וביום השמיני ללידתו תחוגו היום אשר נמול בו...

ברבות הימים אשר נתאמץ ר"ש ביניהם וחשוב בעיניהם למאמין גדול ודבוק גדול באמונתם, צוה ר"ש לבנות לו בית ומגדל של סלע ולחצוב בתוך הסלע חדרים, כי אמר כן צוה ישו שיהיה לי מקום מיוחד אשר שם יתועד עמי לצוות על ידי לעמו כחפצו, גם צוה אלי שלא אשא אשה כל הימים פן פתאום יבא לדבר אלי ואני לא מטוהר משכבת זרע, לכן לא יבא שום אדם למגדל הזה. וכל מחשבות ר"ש היו להתבודד בהם לבל יתגעל במאכלם ובמשתייהם ולבל ישתחוה לצלמיהם כי לבבו נאמן בה' ובתורת משה עבדו. וישמעו אליו הנוצרים כי האמינו בו מאד ויבנו לו את המגדל ויחצבו לו בנקיקי הסלע בית מושב לו, וישב שם ר"ש במגדל הזה, וכל הימים היה מתבודד עם קונו בתורת משה, כל היום וכל הלילה. ופעם אחת בשנה יצא לפני שער המגדל ויתקבצו אליו הנוצרים וישתחוו לו ארצה וישמיעם חוקות ותורות חדשות, ויאמר תמיד כה צוני ישו לצות עליכם וללמד אתכם תורה ומצות וחקים אשר (לא) טובים, ולא היה מצוה אחת אשר לא היה לטובת ישראל, והם האמינו בו מאד ויקבלו עליהם עול חקיו ומצותיו לדור דורות, וימנעם מכל מצות תורת משה ע"ה חקיו ומשפטי. אך הסבו את שם ר"ש כיפא פוטר, ע"ש שפטרם לגמרי מכל תורת משה כי רבים הם. וישב שם במגדל הסלע כל הימים. ועל שם הסלע אשר שם בו קינו קראו היהודים את שמו ר"ש כיפא. ור"ש בהיותו סגור ומסוגר במגדל הסלע היה עובד ה' בכל נפשו וחבר כמה פיוטים ויוצרות וקרבץ ואופנים וזולתות על כל השנה כמו שעשה הקליר. גם קצת פיוטי ר"ה חובר במגדל הסלע וישלחם ע"י איש עתי נאמן ביתו, ובטח בו למסרם ביד חכמי ישראל בבבל שיתפללו החזנים אותן הפיוטים, וחכמים מסרו אותן הפיוטים לר' נתן הבבלי שהיה ראש אב לכל הגולה ומשם נפוצו בכל תפוצות ישראל ונתקבלו בכבוד, וישימו לחוק לישראל להתפלל בכל הגולה ע"פ אלה הפיוטים והם יגיבו ויליצו בעד המחבר ע"ה...וישב שמעון בתוך המגדל שש שנים וימת ויצו לקבור אותו במגדל ויעשו כן. אחר כך בנו עליו בנין מפואר ועדיין מגדל זה ברומי וקורין אותו פיטר והוא שם של אבן, שישב שם על האבן עד יום מותו.

#22 תליית ישו עמ' 107

וישב שמעון במגדל עי ויכתב שמעון את החוקים כאשר צוהו המלך והחכמים וישנה את האלף בית לקרוא בשם אחר ע"פ רמז שהכל מה שהוא מצוה הוא שקר. והוא האלף בית א ב צ ד ע יף...